

อิทธิบาท 4 กับการบูรณาการการเรียนการสอนรัฐศาสตร์

4 Iddhipāda and the Integration of Political Science Pedagogy

¹นงลักษณ์ พันธุ์ธนะพดณ, ²พระครูปลัดธนภัทร อภิชาโน (วชระเมธากุล), ³ณัฐมน ตั้งพานทอง,

⁴พระมหาประวิทย์ วุฑฒินยาโณ (จ่านิล), ⁵พระมหาจิรทิพย์ อาจิตตปัญโญ

(สุขประเสริฐ) และ ⁶ธีรภัทร์ ทองเพ็ญ

¹Nongluk Phanthanaphrue, ²Phrakhrupalad Thanaphat Aphijano (Wacharamethakul),

³Nattamon Thungphanthong, ⁴Phramaha Prawit Wutthiyan (Jamnil),

⁵Phramaha Jiratip Arjittapunyo (Sukprasert), and ⁶Teerapat Tongpeng

^{1,2,3}วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{4,5}นักวิจัยอิสระ, โรงพยาบาลหลวงพ่อดำ

^{1,2,3}Princess Sirindhorn's College, Mahamakut Buddhist University.

^{4,5}Independent Researcher, ⁶Venerable Thawisak Jutindharo Hospital.

²Corresponding Author's Email: paisit.jato@gmail.com

Received: November 17, 2025; **Revised:** December 7, 2025; **Accepted:** December 9, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบูรณาการหลัก อิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ โดยประชากรศึกษา ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1–4 คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม จำนวน 331 คน และกลุ่มตัวอย่าง 181 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อคำถามเกี่ยวกับการบูรณาการอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ จำนวน 12 ข้อ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือพบว่า แบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหา (IOC = 0.66–1.00) และความเชื่อมั่นสูง (Cronbach's α = 0.85) การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองและตรวจสอบความครบถ้วนก่อนวิเคราะห์ ข้อมูลถูกวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อการบูรณาการอิทธิบาท 4 ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์อยู่ในระดับ “มาก” (Mean = 4.19, SD = 0.05) โดยด้านการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (Mean = 4.24, SD = 0.05) ส่วนด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ย 4.19 และ 4.16 ตามลำดับ การวิเคราะห์ ANOVA พบว่า เพศและสถานภาพไม่ส่งผลต่อการบูรณาการอิทธิบาท 4 อย่างมีนัยสำคัญ ($p > 0.05$) แต่ อายุและระดับชั้นปี มีผลอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) โดยผู้เรียนอายุมากและชั้นปี

สูงมีระดับฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาสูงกว่า สะท้อนถึงการพัฒนาเชิงจิตปัญญาและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์และวุฒิภาวะ การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 สามารถส่งเสริมการเรียนรู้เชิงจิตปัญญาและพฤติกรรมของนักศึกษารัฐศาสตร์ เพิ่มแรงจูงใจ ความเพียร ความตั้งใจ และความสามารถในการใช้ปัญญาในการวิเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4; การบูรณาการ; การเรียนการสอนรัฐศาสตร์

Abstract

This research article aimed to analyze the factors influencing the integration of the Four Iddhipāda (Chanda, Viriya, Citta, Vimamsa) into political science teaching. The population consisted of 331 undergraduate students, first to fourth-year, Faculty of Social Sciences, Department of Public Administration, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Nakhon Pathom, Thailand. The sample comprised 181 students. The research instrument was a questionnaire divided into three sections: personal information, 12 items regarding the integration of the Four Iddhipāda into political science teaching using a 5-point Likert scale, and suggestions for instructional improvement. The instrument was validated by three experts (IOC = 0.66–1.00) and showed high reliability (Cronbach's $\alpha = 0.85$). Data collection involved distributing the questionnaires in person and checking for completeness. Descriptive statistics including frequency, percentage, mean, and standard deviation were used, along with One-Way ANOVA to analyze the variance of personal factors. Results indicated that students' perceptions of integrating the Four Iddhipāda into political science teaching were at a "high" level (Mean = 4.19, SD = 0.05), with the teaching dimension scoring highest (Mean = 4.24, SD = 0.05), followed by teaching activities (Mean = 4.19, SD = 0.06) and teaching support (Mean = 4.16, SD = 0.06). ANOVA results showed that gender and status did not significantly influence integration ($p > 0.05$), whereas age and academic year had significant effects ($p < 0.05$). Older and higher-year students demonstrated higher levels of Chanda, Viriya, Citta, and Vimamsa, reflecting cognitive and behavioral development related to experience and maturity. The study highlights that integrating the Four Iddhipāda enhances students' cognitive and behavioral learning in political science, fostering motivation, perseverance, commitment, and analytical competence.

Keywords: 4 Iddhipāda; Integration; Political Science Pedagogy

บทนำ

การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเต็มเรื่อง “พุทธบูรณาการกับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม” ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่ขับเคลื่อนด้วยกระแสเทคโนโลยี การเมือง และโลกาภิวัตน์ การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในสาขารัฐศาสตร์ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ทางวิชาการและคุณธรรมทางจิตใจ (สุภาพร ศรีสุข, 2561) การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ จึงนับเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียนให้มีความรอบรู้ในทางการเมือง พร้อมทั้งมีสำนึกแห่งความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ (ปิ่นณพงศ์ วงศ์ณาศรี และคณะ, 2568)

หลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งในพุทธจิตวิทยาและเหมาะสมต่อการบูรณาการทางการศึกษา คือ หลักอิทธิบาท 4 (Iddhipāda 4) ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (Chanda) คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ทำ, วิริยะ (Viriya) คือ ความเพียรพยายามในการประกอบสิ่งนั้น, จิตตะ (Citta) คือ ความเอาใจใส่ใฝ่ฝันในสิ่งที่กระทำ, และวิมังสา (Vimamsā) คือ การใคร่ครวญพิจารณาเหตุผลเพื่อความสำเร็จในสิ่งนั้น (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2564)

หลักอิทธิบาท 4 สามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบคิดเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความใส่ใจ และการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลในผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้เชิงบูรณาการของการศึกษาศตวรรษที่ 21 (ภัศรวิชญ์ ทองทวี และ ชลมา ณ ดาราฉาย, 2562) การนำหลักธรรมนี้มาใช้ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ จึงไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งในศาสตร์การเมืองเท่านั้น แต่ยังช่วยพัฒนา “ภาวะผู้นำเชิงจิตสำนึก” และ “ความรับผิดชอบเชิงคุณธรรม” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ ในบริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการบูรณาการอิทธิบาท 4 กับการบูรณาการการเรียนการสอนรัฐศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลัก อิทธิบาทธรรม 4 ในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม การดำเนินการวิจัยอาศัยแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก พร้อมผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและขั้นตอนตามหลักวิธีวิทยาวิจัยอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสารและแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาทธรรม 4 แนวคิดพุทธบูรณาการ และแนวทางการจัดการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ รวมถึงเอกสารทางกฎหมาย กฎระเบียบ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามภายในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาโดยตรงของกลุ่มประชากรเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants / Population and Sample) ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง จำนวน 331 รูป/คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 181 รูป/คน โดยกำหนดตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักอิทธิบาทธรรม 4 ที่บูรณาการกับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ จำนวน 12 ข้อ ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดำเนินการดังนี้ ความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน มีค่า IOC ระหว่าง 0.66-1.00 ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.85 กระบวนการเก็บข้อมูลประกอบด้วย ขออนุญาตหน่วยงาน แจกแบบสอบถามโดยตรงแก่กลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความครบถ้วนก่อนนำไปวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามถูกตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วน และบันทึกลงโปรแกรมวิเคราะห์สถิติ พร้อมทั้งมีการตรวจสอบซ้ำก่อนการวิเคราะห์ (Data Cleaning)

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติดังนี้ ค่าความถี่และร้อยละ เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็น การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลต่อการบูรณาการอิทธิบาทธรรม 4 ตัวแปรในการวิจัยประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ: ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ และระดับชั้นปี ตัวแปรตาม: การบูรณาการอิทธิบาทธรรม 4 ใน 3 ด้าน ได้แก่ การเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 7 การนำเสนอผลการวิจัย (Presentation of the Research Results) การนำเสนอผลการวิจัยจัดทำในรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์และเชิงสถิติ พร้อมอภิปรายผลตามกรอบแนวคิดด้านพุทธบูรณาการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการเรียนการสอนรัฐศาสตร์โดยใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบ พบว่า ในการวิจัยเรื่องนี้ ประชากรที่ศึกษา ใช้การวิเคราะห์หาความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของนักศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำแนก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	99	54.70
	หญิง	82	45.30
อายุ	18-25 ปี	93	51.38
	26-33 ปี	45	24.86
	34 ปีขึ้นไป	43	23.76
สถานภาพ	บรรพชิต	46	25.41
	คฤหัสถ์	135	74.59
ระดับชั้นปี	ปี 1	33	18.23
	ปี 2	56	30.94
	ปี 3	19	10.50
	ปี 4	73	40.33
รวม		181	100.00

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 54.70) มีอายุระหว่าง 18-25 ปี (ร้อยละ 51.38) ส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ (ร้อยละ 74.59) และกำลังศึกษาชั้นปีที่ 4 (ร้อยละ 40.33)

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็น ระดับความคิดเห็นต่อการบูรณาการอธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) พบว่า

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผล

ด้าน	$\bar{x}$	SD	ระดับความคิดเห็น
ด้านการเรียนการสอน	4.24	0.05	มากที่สุด
ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	4.19	0.06	มาก
ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน	4.16	0.06	มาก
รวม	4.19	0.05	มาก

ผลการวิจัยพบว่า จากผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบูรณาการอธิบาท 4 ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” (Mean = 4.19, SD = 0.05) ซึ่งเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอน (Mean

= 4.24, SD = 0.05) รองลงมาคือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน (Mean = 4.19, SD = 0.06) และ ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน (Mean = 4.16, SD = 0.06) ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษาให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าในการบูรณาการอิทธิบาท 4 ในกระบวนการเรียนการสอนมากที่สุดในการเรียนการสอนโดยตรง

3. ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ (ANOVA) พบว่า ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการบูรณาการอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลต่อการบูรณาการอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์

ตัวแปรอิสระ	ด้านเป้าหมาย (ด้าน)	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.	การแปลผล
เพศ	การเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	0.215	1	0.215	1.865	0.174	ไม่แตกต่าง
	กิจกรรมการเรียนการสอน	0.192	1	0.192	0.202	0.654		ไม่แตกต่าง
	สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน	0.086	1	0.086	0.389	0.678		ไม่แตกต่าง
อายุ	การเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	1.723	2	0.862	7.134	0.001*	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
	กิจกรรมการเรียนการสอน	1.358	2	0.679	5.432	0.005*		แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
	สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน	0.919	2	0.459	3.904	0.022*		แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
สถานภาพ	การเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	0.411	1	0.411	3.478	0.064	ไม่แตกต่าง
	กิจกรรมการเรียนการสอน	0.382	1	0.382	3.275	0.072		ไม่แตกต่าง
	สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน	0.287	1	0.287	2.451	0.119		ไม่แตกต่าง
ระดับชั้นปี	การเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	2.134	3	0.711	6.173	0.001*	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
	กิจกรรมการเรียนการสอน	1.874	3	0.625	5.231	0.002*		แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
	สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน	1.456	3	0.485	4.219	0.007*		แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่า

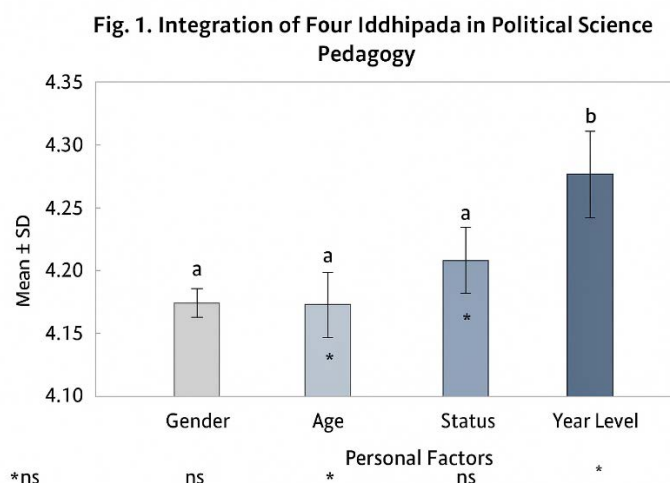
1. เพศและสถานภาพ ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($Sig. > 0.05$) หมายความว่า การบูรณาการอิทธิบาท 4 ในการเรียนการสอนไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศหรือสถานภาพของผู้เรียน สอดคล้องกับหลัก ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ได้งาม) และ วิมังสา (การพิจารณาด้วยปัญญา) ที่แสดงว่าความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจภายในและการใคร่ครวญของแต่ละบุคคล ไม่ได้ขึ้นกับปัจจัยภายนอกทางสังคม

2. อายุ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน ($Sig. < 0.05$) แสดงว่าผู้เรียนแต่ละช่วงวัยมีแนวโน้มการพัฒนาในด้านอิทธิบาท 4 แตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุมากกว่ามักมี ฉันทะและจิตตะ (ความเพียรและจิตตั้งมั่น) สูงกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจิตวิทยาที่ระบุว่าความมั่นคงทางจิตเพิ่มตามวุฒิภาวะทางอายุ

3. ระดับชั้นปี พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในทุกด้าน ($Sig. < 0.05$) สะท้อนถึงกระบวนการพัฒนาตามลำดับขั้นของ วิริยะ (ความเพียร) และ จิตตะ (ความตั้งใจมั่น) ที่สูงขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์และความเข้าใจในอิทธิบาท 4 มากขึ้น โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีสูงมีการบูรณาการหลักธรรมในเชิงปฏิบัติได้ดีกว่าชั้นปีต้น

จากผลการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่า สนับสนุนแนวคิดในการเรียนรู้แบบบูรณาการอิทธิบาท 4 ช่วยเสริมศักยภาพทางจิตและพฤติกรรมของผู้เรียน ทำให้เกิดแรงจูงใจภายใน ความมุ่งมั่น และการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนรู้รัฐศาสตร์

แสดงการเปรียบเทียบผลการบูรณาการการอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 : การเปรียบเทียบผลการบูรณาการการอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์

เมื่อเปรียบเทียบผลการบูรณาการอิทธิบาท 4 ตาม ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานะ และชั้นปี พบว่า เพศ (Gender) อายุ (Age) และสถานะ (Status) มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ns) แสดงว่านักศึกษาไม่แตกต่างในระดับความคิดเห็นต่อการบูรณาการอิทธิบาท 4 ตามเพศ อายุ หรือสถานะ

ชั้นปี (Year Level) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดและแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น (ค่า Mean ประมาณ 4.28, $p < 0.05$) แสดงว่านักศึกษาที่อยู่ในชั้นปีสูงกว่า มีความคิดเห็นต่อการบูรณาการ อธิบาท 4 ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์สูงกว่า ดังนั้น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการอธิบาท 4 มีผล ต่อความเห็นของนักศึกษาในด้านการเรียนการสอนรัฐศาสตร์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะนักศึกษาที่มีชั้นปีสูงขึ้น แสดงถึงความสามารถในการรับรู้และเห็นคุณค่าในแนวทางการเรียนการสอนเชิงบูรณาการนี้ได้มากขึ้น

สรุป นักศึกษาเห็นคุณค่าในระดับ “มาก” ต่อการบูรณาการอธิบาท 4 ในการเรียนการสอน รัฐศาสตร์ ด้านที่สูงที่สุดคือด้านการเรียนการสอน รองลงมาคือกิจกรรมและสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน ความแตกต่างตามปัจจัยส่วนบุคคลมีนัยสำคัญเฉพาะชั้นปี

การบูรณาการหลักอธิบาท 4 มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนการสอนรัฐศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ ($p < 0.05$) โดยเฉพาะในมิติของ อายุ และ ระดับชั้นปีของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเชิงจิตต ปัญญาและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์และวุฒิภาวะของผู้เรียน ผลการวิเคราะห์เชิงลึก พบว่า

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์เชิงลึกการบูรณาการหลักอธิบาท 4 มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนการ สอนรัฐศาสตร์

หลักอธิบาท 4	ความหมาย	การเชื่อมโยงผลการวิจัย
ฉันทะ (Chanda) ความพอใจในสิ่งดีงาม	เป็นแรงจูงใจภายในที่ทำให้ ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในการ เรียนรู้	ผลการวิจัยชี้ว่า อายุและประสบการณ์ของผู้เรียนมีผลต่อระดับ ความพอใจในการเรียนรู้และการทำกิจกรรมพุทธศาสตร์ โดย กลุ่มอายุมากมีความพอใจและแรงจูงใจสูงกว่า (Sig. < 0.05) ซึ่งแสดงถึงพลังของแรงขับเคลื่อนตามแนวทางอธิบาทข้อแรก
วิริยะ (Viriya) ความ เพียรพยายาม	ความอดสาหะในการเรียนรู้ และฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง	นักศึกษาชั้นปีที่สูงขึ้นมีระดับความเพียรและความรับผิดชอบ ต่อการเรียนรู้มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (Sig. < 0.05) สะท้อนว่า ประสบการณ์ทางการศึกษาและการปฏิบัติเพิ่มศักยภาพด้าน วิริยะตามลำดับ
จิตตะ (Citta) ความตั้งใจมั่น	ความแน่วแน่และมีสมาธิในการ เรียนรู้	พบว่าผู้เรียนที่มีอายุมากมีระดับจิตตะสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ (Sig. < 0.05) แสดงถึงความมั่นคงทางอารมณ์และ ความตั้งใจที่เติบโตตามวุฒิภาวะ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ อย่างมีคุณภาพ
วิมังสา (Vimamsa) การใช้ปัญญาไตร่ตรอง	การคิดวิเคราะห์และพิจารณา ด้วยเหตุผล	ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาชั้นปีสูงสามารถใช้กระบวนการ วิเคราะห์เชิงลึกและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ได้จริงใน สถานการณ์เรียนรู้ สะท้อนถึงการพัฒนาทางพุทธปัญญาที่ สัมพันธ์กับการเรียนรู้เชิงบูรณาการ

ผลการวิเคราะห์พบว่าการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนการสอนรัฐศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยเฉพาะในมิติของ อายุ และ ระดับชั้นปีของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาเชิงจิตตปัญญาและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์และวุฒิภาวะของผู้เรียนอย่างชัดเจนเมื่อวิเคราะห์เชิงลึกตามแต่ละองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 พบดังนี้

1. ฉันทะ (Chanda) – ความพอใจในสิ่งดีงามและแรงจูงใจภายในที่กระตุ้นความตั้งใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนกลุ่มอายุมากมีระดับความพอใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้และทำกิจกรรมพุทธศาสตร์สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (Sig. < 0.05) แสดงถึงพลังของแรงขับภายในตามแนวทางอิทธิบาทข้อแรก

2. วิริยะ (Viriya) – ความเพียรพยายามและความอดสาหะในการเรียนรู้และฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง นักศึกษาชั้นปีสูงมีระดับความเพียรและความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (Sig. < 0.05) สะท้อนว่าประสบการณ์ทางการศึกษาและการปฏิบัติช่วยเพิ่มศักยภาพด้านวิริยะตามลำดับ

3. จิตตะ (Citta) – ความตั้งใจมั่น ความแน่วแน่ และสมาธิในการเรียนรู้ ผู้เรียนกลุ่มอายุมากมีระดับจิตตะสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. < 0.05) ซึ่งให้เห็นความมั่นคงทางอารมณ์และความตั้งใจที่เติบโตตามวุฒิภาวะ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

4. วิมังสา (Vimamsa) – การใช้ปัญญาไตร่ตรอง การคิดวิเคราะห์ และพิจารณาด้วยเหตุผล นักศึกษาชั้นปีสูงสามารถใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงลึกและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงการพัฒนาทางพุทธปัญญาที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้เชิงบูรณาการ

สรุปการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงจิตตปัญญาและพฤติกรรมของผู้เรียนรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีอายุและประสบการณ์สูง จะมีแรงจูงใจ ความเพียร ความตั้งใจ และความสามารถในการใช้ปัญญาในการวิเคราะห์สูงกว่ากลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์พบว่าการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนการสอนรัฐศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยเฉพาะในมิติของ อายุ และ ระดับชั้นปีของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาเชิงจิตตปัญญาและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์และวุฒิภาวะของผู้เรียนอย่างชัดเจน (สถิติ, 2548; พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552) เมื่อวิเคราะห์เชิงลึกตามแต่ละองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 พบว่า

1. ฉันทะ (Chanda) – ความพอใจในสิ่งดีงามและแรงจูงใจภายในที่กระตุ้นความตั้งใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนกลุ่มอายุมากมีระดับความพอใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้และทำกิจกรรมพุทธศาสตร์สูงอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิเคราะห์พบว่าผู้เรียนกลุ่มอายุมากมีระดับความพอใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมพุทธศาสตร์สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. < 0.05) แสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจภายในหรือความปรารถนาที่จะบรรลุความดีงามเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และความตั้งใจในการศึกษาเชิงลึกตามแนวทางอิทธิบาทข้อแรก (พระธรรมปิฎก, 2543; ดลพัฒน์, 2542) จากมุมมองเชิงพุทธศาสตร์ ฉันทะถือ

เป็นแรงขับเคลื่อนที่สนับสนุนการกระตุ้นความตั้งใจและความพากเพียรในการเรียนรู้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะและประสบการณ์สูงจะมีความสามารถในการรักษาแรงจูงใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า แรงจูงใจภายในเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงลึกและการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา (สถิตย, 2548; พระประศาสน์วิสัย, 2560) นอกจากนี้ การบูรณาการหลักอริยบท 4 ในกระบวนการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ยังช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะด้านจิตตปัญญา เช่น ความรับผิดชอบ ความสนใจต่อเนื้อหา และความพึงพอใจต่อความสำเร็จส่วนบุคคล (กระมล & เขวณะไตรมาส, 2546; กิตตินันท์, 2543) การพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจสูง แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระธรรมปิฎก, 2543; พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ฉันทะเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงลึกและการบรรลุเป้าหมายการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนที่มีอายุและประสบการณ์สูง การบูรณาการแนวทางอริยบท 4 ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน และส่งผลต่อความตั้งใจและความพยายามในการเรียนรู้อย่างชัดเจน

2. วิริยะ (Viriya) – ความเพียรพยายามและความอดสาหะในการเรียนรู้และฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง นักศึกษาชั้นปีสูงมีระดับความเพียรและความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้สูงอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิเคราะห์พบว่านักศึกษาชั้นปีสูงมีระดับความเพียรและความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{Sig.} < 0.05$) สะท้อนให้เห็นว่า การสั่งสมประสบการณ์ทางการศึกษาและการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องช่วยเพิ่มศักยภาพด้านวิริยะของผู้เรียนตามลำดับ (สถิตย, 2548; พระธรรมโกศาจารย์, 2549) ความเพียรพยายามนี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับความสามารถด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความมีวินัยในการปฏิบัติตนและความมุ่งมั่นในเป้าหมายการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบำเพ็ญวิริยะผ่านการปฏิบัติธรรมและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (พระไตรปิฎก, 2539; พระธรรมปิฎก, 2543) ในแง่การศึกษา สถิตย (2548) ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมและประสบการณ์ตรงช่วยส่งเสริมความพยายามและความอดสาหะของนักศึกษา ขณะเดียวกัน พระธรรมโกศาจารย์ (2549) เน้นว่าการบำเพ็ญวิริยะเป็นการสร้างพื้นฐานความเข้มแข็งทั้งทางจิตใจและอารมณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานหรือการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การศึกษานี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดว่าการบูรณาการกิจกรรมและการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องสามารถพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เกิดความเพียรและความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ได้อย่างมีนัยสำคัญ

3. จิตตะ (Citta) – ความตั้งใจมั่น ความแน่วแน่ และสมาธิในการเรียนรู้ ผู้เรียนกลุ่มอายุมากมีระดับจิตตะสูง ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนกลุ่มอายุมากมีระดับจิตตะสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{Sig.} < 0.05$) แสดงให้เห็นว่าความมั่นคงทางอารมณ์และความตั้งใจเติบโตตามวุฒิภาวะ (พระธรรมปิฎก, 2546; พระพรหมคุณาภรณ์, 2549) ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ การมีจิตตะสูงช่วยให้ผู้เรียนสามารถตั้งสมาธิและมุ่งมั่นต่อเนื่องในการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ พระธรรมปิฎก (2546) เน้นว่าการฝึกฝนจิตตะเป็นการเสริมสร้างสมาธิและความตั้งใจมั่นใจในการเรียนรู้ การมีจิตตะสูงไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการเข้าใจเนื้อหาวิชาการเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำงานและการแก้ปัญหาอย่าง

มีระบบ ในขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (2549) ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาจิตตะควบคู่กับการบ่มเพาะคุณธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นคงทางอารมณ์และสามารถจัดการกับความเครียดหรือความท้าทายได้ดีขึ้น

4. วิมังสา (Vimamsa) – การใช้ปัญญาไตร่ตรอง การคิดวิเคราะห์ และพิจารณาด้วยเหตุผล

นักศึกษาชั้นปีสูงสามารถใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงลึกและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงการพัฒนาทางพุทธปัญญาที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้เชิงบูรณาการ วิมังสาหมายถึงความสามารถในการใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง พิจารณาเหตุผล และวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนรู้เชิงวิชาการและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (พระธรรมปิฎก, 2543) จากผลการวิจัยพบว่านักศึกษาชั้นปีสูงมีความสามารถในการใช้วิมังสาในการเรียนรู้และการประยุกต์หลักธรรมสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาชั้นปีต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (สถิติ, 2548; พระประศาสน์พิทยายุทธ, 2560) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าประสบการณ์ทางการศึกษา การฝึกฝนทางปัญญา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงวิชาการหรือเชิงปฏิบัติช่วยให้นักศึกษาเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาเชิงลึกและใช้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ (พระธรรมปิฎก, 2543; ดลพัฒน์, 2542) การพัฒนาวิมังสาไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากการถ่ายทอดความรู้แบบท่องจำเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการฝึกคิดวิเคราะห์ การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการประเมินผลอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นแนวทางสอดคล้องกับพุทธปัญญาในการสร้างความรู้คู่คุณธรรม (ไพฑูริย์, 2542; พระพรหมคุณาภรณ์, 2549) นอกจากนี้ การเรียนรู้เชิงบูรณาการที่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาเชิงปฏิบัติช่วยเสริมสร้างการคิดอย่างมีระบบและการตัดสินใจที่รอบคอบ (สถิติ, 2548; พระประศาสน์พิทยายุทธ, 2560) โดยสรุป วิมังสาเป็นตัวแทนของความเจริญทางพุทธปัญญาที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง นักศึกษาที่มีประสบการณ์และวุฒิภาวะสูงจะมีแนวโน้มในการใช้วิมังสาอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาปัญญาตามลำดับขั้นของอิทธิบาท 4 (พระธรรมปิฎก, 2543; สถิติ, 2548) สรุปการอภิปรายการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงจิตตปัญญาและพฤติกรรมของผู้เรียนรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีอายุและประสบการณ์สูง จะมีแรงจูงใจ ความเพียร ความตั้งใจ และความสามารถในการใช้ปัญญาในการวิเคราะห์สูงกว่ากลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (พระธรรมปิฎก, 2543; ดลพัฒน์, 2542; สถิติ, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาจิตตปัญญาและวุฒิภาวะของผู้เรียนที่เน้นประสบการณ์และการสะสมความรู้เชิงปฏิบัติ (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552; พระประศาสน์พิทยายุทธ, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ ดังนี้

1. การพัฒนาพุทธปัญญาผ่านหลักวิมังสา เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับความสามารถเชิงวิเคราะห์ของนักศึกษา โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีสูงที่สามารถนำหลักวิมังสา ซึ่งเน้นการพิจารณา ไตร่ตรอง และการใช้เหตุผล มาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาและประเด็นทางรัฐศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การ

พัฒนาการคิดเชิงไตร่ตรองเช่นนี้สะท้อนถึงการบูรณาการความรู้ระหว่างหลักธรรมกับกระบวนการเรียนรู้ทางรัฐศาสตร์อย่างสอดคล้องและลงตัว

2. การเสริมสร้างแรงจูงใจและความเพียรด้วยฉันทะและวิริยะ การวิจัยชี้ให้เห็นว่า ฉันทะและวิริยะ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างแรงจูงใจและความเพียรของผู้เรียน การฝึกให้ผู้เรียนมีความพอใจใคร่รู้ (ฉันทะ) ควบคู่กับความเพียรพยายาม (วิริยะ) ทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำงานกลุ่ม การค้นคว้า และการอภิปรายเชิงวิชาการมากขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นและมีพลังในการเรียนรู้โดยธรรมชาติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของการศึกษายุคใหม่ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3. การพัฒนาการบริหารเวลาและการจัดจ่อผ่านหลักจิตตะ พระพุทธพจน์ในส่วนของ จิตตะ หรือ ความตั้งใจมั่นของจิต พบว่ามีผลโดยตรงต่อทักษะการบริหารเวลาและการโฟกัสของนักศึกษา การฝึกจิตตะ ช่วยให้นักศึกษามีสมาธิ สามารถจัดสรรเวลาในการเรียนและการทำงานทางวิชาการได้อย่างมีระบบ อีกทั้งยังสามารถนำความรู้ทางรัฐศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้จิตตะจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยพัฒนา “ทักษะกำกับตนเองในการเรียนรู้” (Self-regulated Learning)

4. การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมผ่านการบูรณาการอิทธิบาท 4 การบูรณาการอิทธิบาทธรรม 4 ในการจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนสำคัญในการ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ของผู้เรียน ทำให้การเรียนรู้ไม่เพียงพัฒนาเฉพาะด้านความรู้และทักษะ แต่ยังเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงคุณธรรมที่จำเป็นต่อการเป็นบัณฑิต และพลเมืองที่ดี ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนการสอนรัฐศาสตร์สามารถสร้างความสมบูรณ์ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งสามมิติ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และคุณธรรมอย่างแท้จริง

ข้อมูลเชิงสถิติ (ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) ชี้ให้เห็นว่านักศึกษามีความคิดเห็นเชิงบวกต่อการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนการสอน ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นไปได้ในการนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ จากองค์ความรู้ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การนำหลักอิทธิบาทธรรม 4 มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบการเรียนการสอนรัฐศาสตร์เป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูง ทั้งในการพัฒนาปัญญา กระบวนการเรียนรู้ และคุณธรรมของผู้เรียน ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนด้านสังคมศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาได้ในอนาคต

ภาพที่ 2 : องค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์

สรุป

สรุปอิทธิพลของการบูรณาการอิทธิบาท 4 ต่อการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ เพศและสถานภาพ ไม่มีผลแตกต่างทางสถิติ ($\text{Sig.} > 0.05$) แสดงว่าการเรียนรู้เชิงอิทธิบาทไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมภายนอก แต่ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและการใคร่ครวญภายในของแต่ละบุคคล อายุ มีผลต่อการบูรณาการอิทธิบาททุกด้าน ($\text{Sig.} < 0.05$) โดยเฉพาะด้านจิตตะและฉันทะ ซึ่งสะท้อนถึงการเติบโตทางจิตและการควบคุมอารมณ์ตามอายุ ระดับชั้นปี มีผลอย่างมีนัยสำคัญในทุกมิติของอิทธิบาท 4 ($\text{Sig.} < 0.05$) บ่งชี้ว่านักศึกษาที่ผ่านประสบการณ์การเรียนมากขึ้นสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้และคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้ดีขึ้น ผลการวิเคราะห์ยืนยันว่า การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ โดยช่วยเสริมสร้างพลังแห่ง แรงจูงใจภายใน (ฉันทะ), ความเพียรพยายาม (วิริยะ), สมาธิและความตั้งมั่น (จิตตะ) และ ปัญญาเชิงไตร่ตรอง (วิมังสา) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้แบบพุทธปัญญา (Buddhist Intelligence Learning) ที่มุ่งพัฒนานักรัฐศาสตร์ให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมเชิงจิตตปัญญา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการหลักอริยปาท 4 ในการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ พบว่าการนำหลักธรรมทั้งสี่ประการ ได้แก่ ฉันทะ (ความปรารถนาอันตั้งใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความตั้งใจของจิต), และวิมังสา (การไตร่ตรองและพิจารณา) มาประยุกต์ใช้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษา การใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการนำหลักธรรมไปปฏิบัติจริง ทำให้นักศึกษาเกิดความตระหนักรู้และสามารถประยุกต์หลักการรัฐศาสตร์ในสถานการณ์จำลองและปัญหาจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ ได้แก่

2.1 สำหรับผู้สอนรัฐศาสตร์ ควรบูรณาการหลักอริยปาท 4 อย่างเป็นระบบในการวางแผนการสอนทั้งในรูปแบบกิจกรรมกลุ่ม การอภิปรายเชิงวิเคราะห์ และการมอบหมายงานเชิงปฏิบัติจริง เพื่อให้นักศึกษามีทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจที่มีเหตุผล

2.2 สำหรับนักศึกษา ควรฝึกฝนการนำหลักธรรมทั้งสี่ไปใช้ในการเรียนรู้และการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างพุทธปัญญาและการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่ยั่งยืน

2.3 สำหรับผู้พัฒนาหลักสูตร ควรจัดทำคู่มือหรือสื่อการสอนที่สอดคล้องกับการบูรณาการหลักอริยปาท 4 และเชื่อมโยงกับมาตรฐานการเรียนรู้ของรัฐศาสตร์ เพื่อให้ครอบคลุมทั้งทักษะความรู้ ความคิดวิเคราะห์ และคุณธรรมเชิงปฏิบัติ

2.4 การวิจัยในอนาคตควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังนักศึกษาหลายสถาบันและระดับปีการศึกษาที่แตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและประสิทธิผลของการบูรณาการหลักอริยปาท 4 อย่างกว้างขวาง

บรรณานุกรม

- กรมพล ท่องธรรมชาติ และเชาวนะไตรมาส. (2546). *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์หน่วยที่ 1-9*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กัลยาวันิชย์ บัญชา และ รัฐพงศ์ จั่วแจ่มใส. (2548). การศึกษาทัศนคติพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อแนวโน้มของผู้บริโภคสื่อโฆษณาในสตรีมบนกลุ่มวิดีโอออนไลน์. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย*. 6(1), 9-24.
- กิตตินันท์ มลิทอง. (2543). *เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ดลพัฒน์ ยศธร. (2542). *การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต ครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่นณพงศ์ วงศ์ณาศรี และคณะ. (2568). การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์เชิง ปฏิบัติ. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*. 7(2), 569-582.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรตร ธิธมฺโม). (2552). *รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). *การงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *ธรรมะกับการทำงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระประศาสน์พิทยายุทธ (กาญจนาพร). (2560). *พุทธวิธีการสอนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาเขตสาทร กรุงเทพฯ*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (2564). สืบค้น 20 กันยายน 2567 จาก http://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=213

ไพฑูริย์ สินลารัตน์. (2542). *ความรู้คู่คุณธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทรวิชัย ทองทวี และ ชลมา ณ ดาราฉาย. (2562). กลวิธีโน้มน้าวในหนังสือธรรมะทางพุทธศาสนาของพระมหาจุฬชัย วชิรเมธี และ พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต. *วารสารชัยพฤกษ์ภิรมย์*. 1(1), 67-81.

สถิตย์ รัชปต์. (2548). *การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาฤหัสถ์*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุภาพร ศรีพรม และ พิมพ์อร สดเอี่ยม. (2561). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู. *วารสารมณีเชษฐารามวัดจอมมณี*. 7(5), 816-832.